УДК 338.2
JEL: B41; P51; P52
DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-8-8-16

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

© 2026 **СОБОЛЄВ В. М., ТРОЩЕНКО М. В.**

УДК 332.1:338.2
JEL: R13

Соболєв В. М., Трощенко М. В. Розвиток методології економічної компаративістики: сучасні тенденції

Мета статті – обґрунтування міждисциплінарного характеру методології сучасної економічної компаративістики, виявлення структури та рівнів цієї міждисциплінарності, а також розкриття прогностично-аналітичного потенціалу такого розуміння структури для умов дослідження економіки України як воюючої країни та її економічної політики. У процесі написання статті використано методологічний інструментарій інституційної економічної теорії, концепції реляційної економіки, дослідження світового досвіду посткомуністичних трансформацій, а також підходи до управління воєнною економікою та післявоєнним відновленням. Окрім зазначених методологічних засад, було використано такі методи дослідження, як спостереження, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, а також кількісного та якісного підходів. Проведене дослідження виявило недостатній рівень розробки проблем економічної компаративістики у вітчизняній економічній літературі. Крім того, аналіз зарубіжних публікацій показав, що, попри значні досягнення в розвитку методологічних засад інституційної економічної теорії, до цього часу ще не створено цілісної методології економічної компаративістики, за допомогою якої можна було б створювати адекватну наукову картину можливих сценаріїв розвитку національних економік в умовах глобалізаційних викликів, крайньої невизначеності щодо тенденцій розвитку глобалізованого світу та посилення його конфліктності. Обґрунтовано висновок щодо необхідності збагачення методології компаративного економічного аналізу надбаннями інституційної теорії, концепції реляційної економіки, еволюційної та поведінкової економіки, економічної психології, інших напрямків компаративістики (політичної, історичної, правової, соціологічної, релігійної тощо), а також антропології, демографії, етнології. Сформульовано необхідні та достатні умови забезпечення відновлення української ідентичності як головного чинника збереження національної економічної системи: необхідною умовою є її відповідне політичне забезпечення у вигляді національної української влади, а достатньою умовою – реальна деолігархізація економічного і політичного життя.

Ключові слова: *економічна компаративістика; соціально-економічна система; методологія; інституціоналізм; поведінкова економіка; антропологія; післявоєнне відновлення; реляційна економіка; помилкові уявлення; генетичний код нації.*

Бібл.: *38.*

Соболєв Володимир Михайлович *– доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)*
E-mail: *vladimir_sobolev@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0003-3043-0901*

Трощенко Марія Володимирівна *– кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)*
E-mail: *mariya_soboleva@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-5058-2246*

UDC 338.2
JEL: B41; P51; P52

Soboliev V. M., Troshchenko M. V. Development of the Methodology of Economic Comparative Studies: Modern Trends

The aim of the article is to substantiate the interdisciplinary nature of the methodology of modern economic comparative studies, to identify the structure and levels of this interdisciplinarity, as well as to reveal the predictive and analytical potential of such an understanding of this structure for the conditions of studying the economy of Ukraine as a warring country and its economic policy. In the process of writing the article, the methodological tools of institutional economic theory, the conception of relational economics, the study of the world experience of post-communist transformations, management of the war economy and postwar recovery were used. In addition to the above methodological principles, the following research methods were used: observation, generalization, descent from the abstract to the concrete, the unity of the logical and historical, as well as quantitative and qualitative approaches. The conducted research revealed an insufficient level of development of problems of economic comparative studies in the domestic economic literature. In addition, the analysis of foreign publications showed that, despite significant achievements in the development of methodological principles of institutional economic theory, a holistic methodology of economic comparative studies has not yet been created, with the help of which it would be possible to create an adequate scientific picture of possible scenarios of the development of national economies in the conditions of globalization challenges, extreme uncertainty of the development trends of the globalized world and its increasing conflict. The conclusion is substantiated on the need to enrich the methodology of comparative economic analysis with the achievements of institutional theory, the conception of relational economics, evolutionary and behavioral economics, economic psychology, other areas of comparative studies (political, historical, legal, sociological, religious, etc.), as well as anthropology, demography, ethnology. The necessary and sufficient conditions for ensuring the restoration of Ukrainian identity as the main factor in preserving the national economic system are formulated: a necessary condition is its appropriate political support in the form of a national Ukrainian government, and a sufficient condition is the real de-oligarchization ofthe economic and political life.

Keywords: *comparative economics; socioeconomic system; methodology; institutionalism; behavioral economics; anthropology; postwar recovery; relational economics; misconceptions; genetic code of the nation.*

Bibl.: *38.*

Soboliev Volodymyr M. *– D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)*
E-mail: *vladimir_sobolev@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0003-3043-0901*

Troshchenko Mariya V. *– PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations and Logistics, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)*
E-mail: *mariya_soboleva@ukr.net*
ORCID: *https://orcid.org/0000-0001-5058-2246*

ВСТУП

Складність виявлення та суперечливість наукових трактувань сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку глобалізованого світу об'єктивно сприяють підвищенню уваги дослідників до проблем методології дослідження цього світу. Не менш важливим об'єктом такої уваги є соціально-економічний розвиток окремих країн. Невизначеність і непередбачуваність траєкторій такого розвитку штовхають науку до переосмислення минулого з метою пошуку відповідей на сучасні виклики. У якій мірі досвід успішного розвитку інших країн може стати в пригоді сучасним реформаторам? В чому може бути корисним досвід невдалих перетворень сьогодні? Чи здатні країни, що розвиваються і запізнилися з проведенням необхідних реформ, подолати «ефект колії» і здійснити стрибок у клуб розвинених країн? Цими і багатьма іншими питаннями опікуються науковці в межах усіх напрямів наукових досліджень. Рівним чином навколо цих питань під час виборчих кампаній розгортаються жорсткі політичні баталії. Найбільш дотичною до цієї проблематики, на нашу думку, є економічна компаративістика, оскільки саме осмислення світового досвіду реагування на ті чи інші суспільні виклики, ефективної або неефективної реалізації відповідних теоретичних конструкцій, напрацювань, моделей, рецептів і рекомендацій глобальних фінансових інститутів або експертів на практиці передбачає проведення порівняльного аналізу відповідних країн на предмет, перш за все, реалістичності перенесення досвіду інших країн на національний ґрунт країни, що прагне змін.

Особливістю України в цьому плані є те, що наразі, перебуваючи у стані війни, вона має одночасно вирішувати дві доленосні проблеми – по-перше, зберегтись як країна, і по-друге, успішно завершити перехід від посткомуністичної моделі соціально-економічного устрою до сучасної соціально орієнтованої ринкової економіки. Відповідно, у процесі проведення соціально-економічної політики українська держава має, зокрема, враховувати як досвід посткомуністичного переходу в інших країнах, так і міжнародний досвід післявоєнного відновлення економіки.

Тому економічна компаративістика для успішної адаптації цього подвійного досвіду має бути озброєна відповідним сучасним методологічним інструментарієм, використання якого забезпечувало б належний рівень наукового обґрунтування відповідних заходів соціально-економічної політики. Чи має вона такий інструментарій, що дозволяє зрозуміти аналіз методологічного потенціалу сучасної економічної компаративістики.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Традиційний погляд на економічну компаративістику пов'язує її виникнення зі створенням срср і початком глобального протистояння між капіталізмом і комунізмом. Упродовж усього періоду існування двох систем між ними точилася гостра ідеологічна боротьба, в якій світовий комунізм як ідеологія зазнав нищівної поразки, так само як і реальна, так звана соціалістична економіка. Окрім цього мейнстріму, слід також зазначити інші два потужні напрями розвитку компаративної економіки – дослідження країн третього світу, які розгорнулися в процесі розпаду світових колоніальних імперій, а також напрямок конвергенції двох конкуруючих систем. Водночас, розглядаючи еволюцію економічної компаративістики як науки, не можна оминути надбань історичної школи політичної економії, заснованої Ф. Лістом у першій половині XIX ст. З позицій сьогоднішнього досвіду історичного розвитку економічних систем та їх теоретичного відображення в економічній науці, полеміка історичної школи з класичною політичною економією як спір націоналізму та космополітизму є, на нашу думку, фундаментальною засадою побудови сучасної методологічної системи економічної компаративістики та стартових гіпотез щодо виявлення переважаючих тенденцій внутрішнього розвитку національних економік. Чи здатна глобалізація нівелювати національні відмінності й утягнути ту чи іншу країну в процес уніфікації базових засад організації суспільно-економічного життя під тиском ТНК на національні уряди, не залишаючи країнам іншого вибору, окрім втрати ідентичнос-

ті, чи, навпаки, глобальна невизначеність здатна створити вікно можливостей для збереження цієї ідентичності та створення необхідного для цього економічного й безпекового потенціалу? Ця фундаментальна проблема для України є далеко не лише академічною, а й в умовах війни перетворилася на екзистенційну.

Отже, на сьогодні економічна компаративістика представлена доволі строкатим переліком напрямів досліджень та відповідних наукових джерел, які спираються як на традиційну проблематику порівняння двох ворожих систем – капіталізму і комунізму, так і на класичний історичний напрям політичної економії. Яскравими представниками першого напряму були чи є С. Роузфілд [1], Д. Нуті [2], Т. Платенкамп [3], А. Берг, С. Бйорнсков та А. Куба [4], Дж. Рамелло [5], Л. Шаба [6] та ін. [7]. Водночас до цього часу перевидаються класичні праці засновника історичної школи Ф. Ліста та його послідовників [8].

Але слід підкреслити, що тематична структура сьогоднішньої економічної компаративістики, як сукупності наукових досліджень, є набагато складнішою за ці два «традиційні» напрями. Окремо варто наголосити на цінності класичних праць К. Полан'ї [9] та К. Померанца [10], які свого часу заклали підвалини для обґрунтування однієї з ключових методологічних ідей сучасної економічної компаративістики щодо неминучого посилення різноманіття шляхів соціально-економічного розвитку. Сучасний масив літератури представлений працями їхніх численних послідовників, зокрема [11–16].

За останні 30 років методологічний арсенал економічної компаративістики збагатився надбаннями інституціональної економічної теорії у працях А. Грейфа, Дж. Мокіра, Г. Табелліні [17], Д. Аджемоглу, С. Джонсона, Дж. Робінсона [18–20], концепцією реляційної економіки у працях Б. Мадяра і Б. Мадловича [21–24], а також зростаючим масивом досліджень щодо сучасної України – як в контексті забезпечення збереження України і війни, так і в плані шляхів успішного завершення посткомуністичного переходу [25–28].

На жаль, вітчизняна економічна наука не може похвалитися аналогічною ґрунтовністю досліджень як загальних проблем економічної компаративістики, так і специфічних українських особливостей в контексті порівняльного аналізу. Методологічним засадам економічної компаративістики присвячені статті О. Горняк [29], Н. Гражевської, І. Шемахіної [30] та Г. Поченчук [31]. Висвітленню внеску В. Голубничого (1928–1977) та Г. Башнянина (1951–2019) у розвитку теорії економічних систем присвячені, відповідно, статті Н. Супрун та О. Клішової [32] та ґрунтовна монографія П. Куцика та Б. Шевчика [33]. У статті О. Кліменко проаналізував взаємозв'язок економічної компаративістики та реформування економіки України [34]. У статтях Я. Кульчицького, Б. Кульчицького, С. Панчишина та Л. Рібуна висвітлюється екологічний зріз економічної компаративістики [35; 36], а у статті Т. Винарчук – історичний [37]. Зазначимо, що більшість цих праць з'явилася у науковому просторі 10 і більше років тому. Але саме останнє десятиріччя відзначилося такими карколомними змінами світового економічного порядку, що вимагають поглиблення та посилення компаративних досліджень.

Таким чином, можна констатувати суттєве відставання вітчизняної науки як від світового тренду розвитку економічної компаративістики, так і від потреб господарської практики та економічної політики воюючої держави. Одночасно можна відзначити, що, попри значний приріст наукового знання щодо розуміння закономірностей та тенденцій розвитку економічних систем у сучасному світі, цей приріст не супроводжується адекватним систематизованим збагаченням власної методології економічної компаративістики, а відтак, і підвищенням її прогностичного потенціалу – як взагалі, так і для умов України як воюючої держави.

МЕТА СТАТТІ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи з актуальності та ступеня наукової розробки проблеми, автори поставили за ***мету цієї статті*** обґрунтування міждисциплінарного характеру методології сучасної економічної компаративістики, виявлення структури та рівнів цієї міждисциплінарності, а також розкриття прогностично-аналітичного потенціалу такого розуміння цієї структури для умов дослідження економіки України як воюючої країни та її економічної політики.

У процесі написання статті ми спиралися на методологічний інструментарій інституційної економічної теорії, концепції реляційної економіки, дослідження світового досвіду посткомуністичних трансформацій, а також на управління воєнною економікою та післявоєнним відновленням.

Окрім зазначених методологічних засад, було використано такі методи дослідження, як спостереження, узагальнення, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, а також кількісного та якісного підходів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Узагальнення нових реалій функціонування і розвитку сучасних економічних систем потребує коригування як розуміння предметного поля

економічної компаративістики, так і уявлень щодо змісту її методологічного інструментарію.

Оскільки сучасний економічний розвиток детермінують складне поєднання різнопланових чинників, серед яких зростаючу роль відіграють неекономічні (зокрема, соціальні, політичні, культурні, ментальні тощо), а не традиційні (перш за все, розвиток матеріальної бази виробництва та технологій), то сучасні економічні системи є не виключно економічними, а соціально-економічними. Відтак, не заглиблюючись у трактування змісту терміна «соціально-економічна система» (що потребує окремого аналізу), компаративний економічний аналіз передбачає широкий спектр порівняльних досліджень у розрізі окремих сфер буття соціуму і не може обмежуватися порівнянням лише економічного устрою різних країн. Ми поділяємо підхід авторів, які виокремлюють три сфери суспільної взаємодії – економічну, політичну і комунальну (громадянську). Відповідно, застосування інституційної методології до компаративних досліджень має спиратися саме на порівняння трьох груп інститутів – політичних, економічних і, власне, соціальних (комунальних або комунітарних), у т. ч. культурних, релігійних, правових тощо. З цієї точки зору методологія порівняльного економічного аналізу своїми складниками природно має політичну, правову, культурну та релігійну компаративістику.

Але інституційна методологія, будучи ключовим методологічним підґрунтям сучасної економічної компаративістики, навіть з урахуванням методологічних запозичень з інших розділів компаративістики в широкому сенсі, не є достатньою для належного врахування всього різноманіття неекономічних чинників розвитку економічних систем. Не менш важливими є такі складові, як антропологічний, демографічний, етнологічний та історичний аналіз. У цій площині інституційна методологія взаємодіє з концепцією еволюційної економіки, яка, виникнувши як окрема теоретико-методологічна течія в економічній теорії і будучи покликана зняти обмеження інституціоналізму щодо трактування інститутів як сталих та незмінних норм і правил, з плином часу органічно поєдналась з ним, доповнивши його статику розкриттям природи, умов та чинників інституційної динаміки та інституційних змін як усередині економічних систем, так і при переході від однієї системи до іншої.

Потужним складником методології економічної компаративістики в сучасних умовах стає поведінкова економіка, що своїми коріннями сягає психологічних основ економічної поведінки. У цьому плані величезного методологічного значення набуває концепція раціональності, можливості якої, на жаль, поки що не усвідомлено саме для економічної компаративістики. Між тим, в умовах постійного та неминучого заміщення значної частини реальних суспільних комунікацій їх віртуальним ерзацом, до чого є активно причетними розповсюдження інтернету та, особливо, епідемія COVID-19, суттєво зростають можливості свідомого маніпулювання суспільними настроями, а, отже, і діями людей через соціальні мережі. Завдяки технологіям маніпулювання суспільною свідомістю виникають цілком реальні ризики вибору помилкових траєкторій розвитку соціуму, що здатні спричинити катастрофічні наслідки для окремих країн. Серед прикладів реалізації таких ризиків часто називають електоральний вибір українців у 2019 р.

Але значення психологічної складової методологічного арсеналу сучасної економічної компаративістики не вичерпується лише концепцією раціональності. Останнім часом з'являються дослідження, присвячені пошуку саме психологічних пояснень міжкраїнових відмінностей у рівнях економічного розвитку, на противагу традиційному інституціоналізму, чиї здобутки отримали належне визнання шляхом присудження Нобелівських премій з економіки у 2024 та 2025 рр.

Прикладом є книга Дж. Хенріка [38], який спеціально досліджує психологічні особливості мешканців західних країн, для яких, на відміну від більшості населення Землі в минулому та теперішньому, характерні такі риси, як набагато вищий порівняно з жителями інших країн індивідуалізм, аналітичне мислення та довіра до незнайомців. Вони зосереджені на собі – на своїх особистих якостях, досягненнях та устремліннях – а не на взаєминах з іншими людьми та стійких соціальних ролях. У пошуках відповіді на причини такої ситуації Хенрік використовує результати новітніх досліджень із антропології, психології, економіки та біології. Він простежує культурну еволюцію таких інститутів, як кровна спорідненість, шлюб, релігія та держава, щоб довести глибокий взаємовплив між цими інститутами та психікою людини.

Цінність такого підходу полягає у врахуванні дуалістичної біосоціальної природи людини. Комплексне системне врахування впливу біологічного чинника на економічну поведінку і ухвалення рішень може і має стати тим елементом, який суттєво наблизить теоретичні моделі економічних систем до їх реальних прототипів і дозволить створити адекватний категорійний апарат для несуперечливого опису цих реалій.

Хенрік приділив багато уваги дослідженню впливу церкви на еволюцію інститутів шлюбу та

сім'ї у напрямі послаблення кровної спорідненості. Саме зміни, ініційовані церквою, призвели до появи особливої психології людей Заходу, яка згодом почала еволюціонувати спільно з безособовими ринками, професійною спеціалізацією та вільною конкуренцією, заклавши цим основи сучасного світу.

Адаптація до індивідуалістичного соціального світу стимулювала вдосконалення особистих якостей, а також урізноманітнення варіантів траєкторій життя і затвердження принципів вільної конкуренції та рівних можливостей, що стало потужним стимулом економічного прогресу Європи.

Таким чином, міждисциплінарний характер економічної компаративістики вимагає широкого застосування як методології, так і змістовних результатів досліджень інших наукових дисциплін, предметні галузі яких перетинаються з проблематикою чинників економічного зростання.

Врахування цієї міждисциплінарності дозволяє створювати більш реалістичну наукову картину поточного стану, ризиків і загроз стійкому економічному розвитку певної країни, сприяти визначенню ефективних механізмів і засобів протидії цим загрозам засобами макроекономічної політики держави, а також створенню результативних механізмів ідеологічного впливу через соціальні мережі та інші канали комунікації влади з громадянами на сприйняття ними цих механізмів з метою їх успішної імплементації на засадах довіри і соціальної згуртованості. Одночасно воно створює передумови для уникнення хибних рішень у цій площині, які замість посилення соціальної згуртованості можуть підірвати внутрішню єдність нації та унеможливити успішне подолання наявних і майбутніх викликів і загроз самому існуванню країни.

Сучасна економічна і військово-політична ситуація в Україні слугує яскравим підтвердженням такої оцінки ролі як самої економічної компаративістики, так і її оновленої методології. У суспільстві точаться запеклі дискусії як щодо передумов для перемоги у війні й збереження національної держави, так і щодо найкращої моделі післявоєнного відновлення, зокрема щодо відновлення ринку праці та повернення українців з-за кордону з вимушеної еміграції.

Серед усіх питань, пов'язаних із пошуком найкращих шляхів розв'язання проблем воюючої країни, яка до того ж перебуває у стані трансформаційної біфуркації й незавершеності ринкових перетворень на шляху подолання наслідків тоталітарної комуністичної диктатури, найголовнішим, на нашу думку, є питання визначення національної ідеї. Не випадково за усі 35 років незалежності суспільство так і не спромоглося цю ідею сформулювати і послідовно реалізувати. Відтак, не були створені належні внутрішні умови для соціального консенсусу та забезпечення соціальної згуртованості нації навколо цієї ідеї. Суттєвими перешкодами для формування національної ідеї стали, по-перше, русифікація, яка проводилася на теренах срср у межах концепції формування так званого «радянського народу», а по-друге, неформальний компроміс між українською партійно-господарською номенклатурою і націонал-патріотичними силами, який був укладений одразу після проголошення незалежності. На жаль, цей компроміс завершився поразкою націонал-патріотів, на відміну, наприклад, від країн Східної Європи і Балтії, які провели люстрацію і забезпечили відсторонення колишніх комуністів від влади. Крім того, у росії, попри заборону кпрс у 1991 р., друга опора комуністичного режиму – спецслужби – успішно пережила поразку комунізму і не тільки повністю відновилася у 1999 р., але й забезпечила реванш у вигляді створення кримінально-мафіозної держави з повною руйнацією всіх демократичних інститутів.

Саме внаслідок запізнення з демократичними реформами Україна, попри істотні відмінності у внутрішньому соціально-політичному розвитку порівняно з росією, так само у підсумку прийшла до створення мафіозної олігархічної держави з повним економічним пануванням кількох олігархічних сімей і нечуваною корупцією.

Багато в чому такий перебіг подій був породжений розмитою ідентичністю, зумовленою, окрім примусової русифікації, голодоморами, численними територіальними розмежуваннями, що їх проводила центральна влада срср упродовж 20-х років XX сторіччя з метою штучного зменшення україномовного населення на відповідних територіях, примусовими депортаціями українців за межі своїх етнічних територій і заселенням окремих українських територій (зокрема, Донбасу) етнічними росіянами. Тому, на жаль, усвідомлення ключової ролі ідентичності на значній території нинішньої України стало одним із головних чинників формування сепаратизму та підриву внутрішньої єдності в країні. І навіть війна, попри суттєві позитивні зміни у ставленні до державної мови як націєутворюючого чинника, поки що не призвела до повного відновлення травмованої колоніальним минулим суспільної свідомості. Проте, на нашу думку, саме таке усвідомлення є головним чинником завершення формування української політичної нації, як передумови забезпечення реальної соціальної згуртованості навколо україн-

ських цінностей. Це, у свою чергу, може створити потужні стимули для післявоєнного відновлення економіки.

У сучасних умовах особливої актуальності набувають ідеї Д. Норта щодо культури як генетичного коду нації, через який відбувається передача інституційної організації суспільства, забезпечується спадкоємність поколінь, збереження історичної пам'яті, традицій організації соціального та економічного життя, господарських стереотипів, національної самобутності. У світлі цих ідей ключову роль відіграє мова як генетичний код нації та інструмент збереження та розвитку національної ідентичності і соціальної згуртованості суспільства. Виходячи з цього, не можна прийняти моделі реанімації національного ринку праці в умовах війни, які передбачають заміщення українських працівників, які виїхали за кордон під час війни, робочою силою з країн третього світу, оскільки реалізація подібних моделей формує територію без корінного народу з усіма короткостроковими та довгостроковими наслідками як для демографічної структури, так і для національного складу населення країни.

Наголошуючи на економічному сенсі повного відновлення української ідентичності у суспільстві і відповідного її політичного забезпечення у вигляді національної української влади, а не колаборантів – провідників економічних інтересів сучасних транснаціональних корпорацій, слід підкреслити, що таке відновлення є лише необхідною, але недостатньою умовою, здатна створити підґрунтя для економічної свободи національного виробника. Достатньою умовою реального забезпечення відновлення ідентичності виступає, на нашу думку, повна деолігархізація економічного і політичного життя шляхом розділення бізнесу і влади, повного перезавантаження правоохоронної і судової системи на засадах прозорості, дотримання моральних принципів та культурних цінностей українського народу, професіоналізму і міжнародного контролю.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження виявило недостатній рівень розробки проблем економічної компаративістики у вітчизняній економічній літературі. Крім того, аналіз зарубіжних публікацій показав, що, попри значні досягнення в розвитку методологічних засад інституційної економічної теорії, до цього часу ще не створено цілісної методології економічної компаративістики, за допомогою якої можна було б створювати адекватну наукову картину можливих сценаріїв розвитку національних економік в умовах глобалізаційних викликів, крайньої невизначеності щодо тенденцій розвитку глобалізованого світу та посилення його конфліктності.

Було обґрунтовано висновок щодо необхідності збагачення методології компаративного економічного аналізу надбаннями інституційної теорії, концепції реляційної економіки, еволюційної та поведінкової економіки, економічної психології, інших напрямків компаративістики (політичної, історичної, правової, соціологічної, релігійної тощо), а також антропології, демографії, етнології.

Було сформульовано необхідну та достатню умови забезпечення відновлення української ідентичності як головного чинника збереження національної економічної системи: необхідною умовою є її відповідне політичне забезпечення у вигляді національної української влади, а не колаборантів – провідників економічних інтересів сучасних транснаціональних корпорацій, а достатньою умовою – реальна деолігархізація економічного і політичного життя: забезпечення розділення бізнесу і влади, повне перезавантаження правоохоронної і судової систем на засадах прозорості, дотримання моральних принципів і культурних цінностей українського народу, професіоналізму і міжнародного контролю.

Подальший розвиток досліджень цієї проблематики ми бачимо у виявленні та розкритті чинників, які гальмують і протидіють реалізації концепції економічного забезпечення відновлення національної ідентичності (економічного націоналізму з українською специфікою), і способів нейтралізації негативних наслідків дії цих чинників. Зокрема, йдеться про використання досвіду Сінгапуру щодо використання гастарбайтерів на засадах суворого дотримання національних економічних інтересів приймаючої країни, недопущення нелегальної міграції та недотримання мігрантами внутрішнього законодавства щодо умов перебування й обмежень щодо отримання українського громадянства. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Rosefielde S. Socialist Economic Systems: 21st Century Pathways. Routledge, 2023. 326 p.
2. Nuti D. M. Socialist Economic Systems and Transition. Basingstoke : Palgrave MacMillan, 2023. 622 p.
3. Platenkamp T. The Constitution of Socialism. A World without Capital. Leiden : Brill, 2025. 398 p.
4. Bergh A., Bjørnskov C., Kouba L. The growth consequences of socialism. *Journal of Comparative Economics.* 2025. № 53. P. 609–625. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/302270/1/1900828944.pdf

5. Ramello G. B. Rethinking comparative economics. *The European Journal of Comparative Economics*. 2025. Vol. 22. № 2. P. 177–190. URL: https://ideas.repec.org/a/liu/liucej/v22y2025i2p177-190.html
6. Csaba L. The revival of comparative economic systems research: reflections inspired by the recent publication of the collected works of Domenico Mario Nuti. *Acta Oeconomica*. 2024. № 74/1. P. 85–96. URL: https://www.akjournals.com/view/journals/032/74/1/article-p85.xml
7. Comparative Economic Systems: Capitalism and Socialism in the 21st Century. An ECI Teaching Module on Social and Economic Issues. Global Development Policy Center, Boston University, 2024. 67 p. URL: https://www.bu.edu/eci/2024/08/23/comparative-economic-systems/
8. List F., Von Eheberg K. Nationale System der politischen Oekonomie. Legare Street Press, 2023. 656 p.
9. Polanyi K. The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time. 2nd ed. Beacon Press, 2001. 364 p.
10. Pomeranz K. The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy. Princeton University Press, 2000. 393 p.
11. Rosser J. Jr., Rosser M. V. Comparative Economics in a Transforming World Economy. 3rd ed. MIT Press, 2018. 744 p.
12. Sowell T. Wealth, Poverty and Politics. Rev. and Enlarg. ed. New York : Basic Books, 2016. 502 p.
13. Chepurenko A., Szanyi M. Parallel processes and divergent outcomes: the transformation of the economies of former Socialist countries. *Leibniz Institute for East and Southeast European Studies (IOS) Working Papers*. 2021. No. 393. 32 p. URL: https://www.dokumente.ios-regensburg.de/publikationen/wp/wp_393.pdf
14. The Palgrave Handbook of Comparative Economics / ed. Douarin E., Havrylyshyn O. Springer Nature, 2021. 982 p.
15. The Routledge Handbook of Comparative Economic Systems / ed. B. Dallago, S. Casagrande. Routledge, 2023. 782 p.
16. Havrylyshyn O. Divergent Paths in Post Communist Transformation: Capitalism for All or Capitalism for the Few? Palgrave Macmillan, 2017. 331 p.
17. Greif A., Mokyr J., Tabellini G. Two Paths to Prosperity: Culture and Institutions in Europe and China, 1000–2000. Princeton University Press, 2025. 544 p.
18. Аджемоглу Д., Джонсон С. Сила і прогрес. Наша тисячолітня боротьба за технології та процвітання. Київ : Наш формат, 2025. 440 с.
19. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Вузький коридор. Держави, суспільства і доля свободи. Київ : Наш формат, 2022. 520 с.
20. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності. Київ : Наш формат, 2022. 960 с.
21. Геополітичні наслідки імперських прагнень Росії. Російсько українська війна. Том другий / за ред. Б. Мадяра, Б. Мадловіча ; пер. з англ. Бостон : Academic Studies Press, 2024. 400 с.
22. Мадяр Б., Мадловіч Б. Посткомуністичні режими: актори, інституції та динаміка. Короткий путівник / пер. з англ. Бостон : Academic Studies Press, 2023. 248 с.
23. Патрональна демократія в Україні та російське вторгнення. Російсько українська війна. Том перший / за ред. Б. Мадяра, Б. Мадловіча ; пер. з англ. Бостон : Academic Studies Press, 2024. 487 с.
24. Magyar B., Madlovics B. The Anatomy of Post Communist Regimes. A Conceptual Framework. Central European University Press, 2020. 840 p.
25. Rebuilding Ukraine: Principles and Policies. Paris Report 1. Centre for Economic Policy Research, 2022. 467 p.
26. Havrylyshyn O. The Political Economy of Independent Ukraine: Slow Starts, False Starts, and a Last Chance? London : Palgrave Macmillan, 2017. 353 p.
27. Zon H. van. The Political Economy of Independent Ukraine. Captured by the Past. Palgrave Macmillan Limited, 2000. 247 p.
28. Hoch G., Pondorfer A., Shkola V. Conflict and social capital: Evidence from the Russian War against Ukraine. *Journal of Comparative Economics*. 2025. № 53. P. 461–471. URL: https://ideas.repec.org/a/eee/jcecon/v53y2025i2p461-471.html DOI: https://doi.org/10.1016/j.jce.2025.02.002 (doi.org in Bing)
29. Горняк О. В. Розвиток теорії порівняльного аналізу економічних систем на початку XXI століття. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/256/1/49-54.pdf
30. Гражевська Н. І., Шемахіна І. В. Конвергентно дивергентний розвиток національних економік в умовах фінансіалізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 5. С. 14–19. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-14-19
31. Поченчук Г. М. Економічна компаративістика: інституціональні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 18–22. URL: http://global-national.in.ua/archive/9-2016/05.pdf
32. Супрун Н. А., Клішова О. В. Теорія розвитку економічних систем Всеволода Голубничого. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2016. Вип. 49. С. 221–238. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000646134
33. Куцик П. О., Шевчик Б. М. Економічна системологія Г. І. Башнянина: проблеми становлення метаекономії як загальної теорії економічних систем : монографія. Львів : Вид-во Львівського торговельно економічного університету, 2022. 336 с.
34. Кліменко О. М. Економічна компаративістика як стратегічний засіб розвитку та реформування економіки України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 8–12. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-12_0-pages-8_12.pdf
35. Кульчицький Я. В., Кульчицький Б. В., Рібун Л. В. Екологічна парадигма економічної компара-

тивістики XXI століття. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2019. Т. 29. № 4. С. 7–10. DOI: https://doi.org/10.15421/40290401
36. Кульчицький Я. В., Кульчицький Б. В., Панчишин С. М. Екологізація економічних систем як визначальна домінанта парадигмальних змін в економічній теорії XXI століття. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2018. Т. 28. № 9. С. 16–20. DOI: https://doi.org/10.15421/40280900
37. Винарчук Т. В. Українська компаративістика у пошуках європейського контексту вітчизняної історії. *Наукові праці історичного факультету ЗДУ.* 2002. Вип. XV. С. 135–144. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/historySciWorks/15/15/vinarchuk.pdf
38. Henrich J. The WEIRDest People in the World: How the West Became Psychologically Peculiar and Particularly Prosperous. Farrar, Straus and Giroux, 2020. 706 p.

REFERENCES

Adzhemohlu D. & Robinson Dzh. (2022). *Chomu natsii zanepadaiut. Pokhodzhennia vlady, bahatstva i bidnosti* [Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity, and Poverty]. Kyiv: Nash format.

Adzhemohlu D. & Robinson Dzh. (2022). *Vuzkyi korydor. Derzhavy, suspilstva i dolia svobody* [The Narrow Corridor. States, Societies, and the Fate of Liberty]. Kyiv: Nash format.

Adzhemohlu D. & Dzhonson S. (2025). *Syla i prohres. Nasha tysiacholitnia borotba za tekhnolohii ta protsvitannia* [Power and Progress. Our Thousand-Year Struggle Over Technology and Prosperity]. Kyiv: Nash format.

Bergh A., Bjørnskov C. & Kouba L. (2025). The growth consequences of socialism. *Journal of Comparative Economics*, 53, 609–625. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/302270/1/1900828944.pdf

Centre for Economic Policy Research. (2022). Rebuilding Ukraine: Principles and Policies. Paris Report 1.

Chepurenko A. & Szanyi M. (2021). Parallel processes and divergent outcomes: the transformation of the economies of former Socialist countries. *Leibniz Institute for East and Southeast European Studies (IOS) Working Papers.* https://www.dokumente.ios-regensburg.de/publikationen/wp/wp_393.pdf

Csaba L. (2024). The revival of comparative economic systems research: reflections inspired by the recent publication of the collected works of Domenico Mario Nuti. *Acta Oeconomica*, 74/1, 85–96. https://www.akjournals.com/view/journals/032/74/1/article-p85.xml

Dallago B. & Casagrande S. (2023). *The Routledge Handbook of Comparative Economic Systems.* Routledge.

Douarin E. & Havrylyshyn O. (2021). *The Palgrave Handbook of Comparative Economics.* Springer Nature.

Global Development Policy Center, Boston University. (2024). Comparative Economic Systems: Capitalism and Socialism in the 21st Century. An ECI Teaching Module on Social and Economic Issues. https://www.bu.edu/eci/2024/08/23/comparative-economic-systems/

Greif A., Mokyr J. & Tabellini G. (2025). *Two Paths to Prosperity: Culture and Institutions in Europe and China, 1000–2000.* Princeton University Press.

Havrylyshyn O. (2017). *The Political Economy of Independent Ukraine: Slow Starts, False Starts, and a Last Chance?.* London: Palgrave Macmillan.

Havrylyshyn O. (2017). *Divergent Paths in Post Communist Transformation: Capitalism for All or Capitalism for the Few?.* Palgrave Macmillan.

Henrich J. (2020). *The WEIRDest People in the World: How the West Became Psychologically Peculiar and Particularly Prosperous.* Farrar, Straus and Giroux.

Hoch G., Pondorfer A. & Shkola V. (2025). Conflict and social capital: Evidence from the Russian War against Ukraine. *Journal of Comparative Economics*, 53, 461–471. https://doi.org/10.1016/j.jce.2025.02.002

Horniak O. V. Rozvytok teorii porivnialnoho analizu ekonomichnykh system na pochatku KhKhI stolittia [Development of the theory of comparative analysis of economic systems at the beginning of the 21st century]. http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/256/1/49-54.pdf

Hrazhevska N. I. & Shemakhina I. V. (2019). Konverhentno dyverhentnyi rozvytok natsionalnykh ekonomik v umovakh finansializatsii [Convergent-divergent development of national economies in the conditions of financialization]. *Biznes Inform*, 5, 14–19. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-14-19

Klimenko O. M. (2016). Ekonomichna komparatyvistyka yak stratehichnyi zasib rozvytku ta reformuvannia ekonomiky Ukrainy [Economic comparativistics as a strategic means of development and reform of Ukraine's economy]. *Biznes Inform*, 12, 8–12. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-12_0-pages-8_12.pdf

Kulchytskyi Ya. V., Kulchytskyi B. V. & Panchyshyn S. M. (2018). Ekolohizatsiia ekonomichnykh system yak vyznachalna dominanta paradyhmalnykh zmin v ekonomichnii teorii KhKhI stolittia [Ecologization of economic systems as a defining dominant of paradigmatic changes in economic theory of the 21st century]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 9(28), 16–20. https://doi.org/10.15421/40280900

Kulchytskyi Ya. V., Kulchytskyi B. V. & Ribun L. V. (2019). Ekolohichna paradyhma ekonomichnoi komparatyvistyky KhKhI stolittia [Ecological paradigm of economic comparativistics of the 21st century]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 4(29), 7–10. https://doi.org/10.15421/40290401

Kutsyk P. O. & Shevchyk B. M. (2022). *Ekonomichna systemolohiia H. I. Bashnianyna: problemy stanovlennia metaekonomii yak zahalnoi teorii ekonomichnykh system: monohrafiia* [Economic systemology of H. I. Bashnyanin: problems of formation of metaeconomy as a general theory of economic sys-

tems: monograph]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho torhovelno ekonomichnoho universytetu.
List F. & Von Eheberg K. (2023). *Nationale System der politischen Oekonomie*. Legare Street Press.
Magyar B. & Madlovics B. (2020). *The Anatomy of Post Communist Regimes. A Conceptual Framework*. Central European University Press.
Madiar B. & Madlovich B. (2023). *Postkomunistychni rezhymy: aktory, instytutsii ta dynamika. Korotkyi putivnyk* [Post-Communist Regimes: Actors, Institutions, and Dynamics. A Brief Guide]. Boston: Academic Studies Press.
Madiar B. & Madlovich B. (2024). *Heopolitychni naslidky imperskykh prahnen Rosii. Rosiisko ukrainska viina. Tom druhyi* [Geopolitical Consequences of Russia's Imperial Ambitions. The Russian-Ukrainian War. Volume Two]. Boston: Academic Studies Press.
Madiar B. & Madlovich B. (2024). *Patronalna demokratiia v Ukraini ta rosiiske vtorhnennia. Rosiisko-ukrainska viina. Tom pershyi* [Patronal Democracy in Ukraine and the Russian Invasion. The Russian-Ukrainian War. Volume One]. Boston: Academic Studies Press.
Nuti D. M. (2023). *Socialist Economic Systems and Transition*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
Platenkamp T. (2025). *The Constitution of Socialism. A World without Capital*. Leiden: Brill.
Pochenchuk H. M. (2016). Ekonomichna komparatyvistyka: instytutsionalni aspekty [Economic comparativistics: institutional aspects]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 9, 18–22. http://global-national.in.ua/archive/9-2016/05.pdf
Polanyi K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Beacon Press.
Pomeranz K. (2000). *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*. Princeton University Press.
Ramello G. B. (2025). Rethinking comparative economics. *The European Journal of Comparative Economics*, 2(22), 177–190. https://ideas.repec.org/a/liu/liucej/v22y2025i2p177-190.html
Rosefielde S. (2023). *Socialist Economic Systems: 21st Century Pathways*. Routledge.
Rosser J. Jr. & Rosser M. V. (2018). *Comparative Economics in a Transforming World Economy*. MIT Press.
Sowell T. (2016). *Wealth, Poverty and Politics*. New York: Basic Books.
Suprun N. A. & Klishova O. V. (2016). Teoriia rozvytku ekonomichnykh system Vsevoloda Holubnychoho [Theory of economic systems development by Vsevolod Holubnychy]. *Istoriia narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy*, 49, 221–238. http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000646134
Vynarchuk T. V. (2002). Ukrainska komparatyvistyka u poshukakh yevropeiskoho kontekstu vitchyznianoi istorii [Ukrainian comparativistics in search of the European context of national history]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu ZDU*, XV, 135–144. https://files.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/historySciWorks/15/15/vinarchuk.pdf
Zon H. van (2000). *The Political Economy of Independent Ukraine. Captured by the Past*. Palgrave Macmillan Limited.

Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.
Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.
Під час підготовки статті інструменти ШІ не використовувалися.
Внесок авторів:
Соболєв В. М.: ідея, обґрунтування актуальності теми, формулювання мети та опис методів дослідження, результати, остаточне редагування
Трощенко М. В.: огляд джерел, результати, висновки.

Стаття надійшла до редакції / Received: 30.07.2026
Статтю прийнято до публікації / Accepted: 18.08.2026
Оприлюднено / Published: 08.10.2026